

הטוב האבוד

■ ישמח ה' במעשיו

בריאת העולם, הייתה מלונה בשמחה אמתית של הבורא. שמחה על עולמו אשר יצר. בספר תהילים אנו מוצאים ביטוי לשמחה העילאית ששררה באותם ימים:

"יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו". (תהילים קד. לא) (וראה מדרש תנחומא שמיני, ב)

כל יום מימי הבריאה נחתם בביטוי: "וירא אלהים כי טוב". השיא היה ביום השישי, ערב השלמת הבריאה, שבו נאמר:

"וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד". (בראשית א, לא)

ניתן לחוש, שבריאת היקום הייתה ה"טוב" בהתגלמותו, ובריאת האדם הייתה שיא השיאים של גילוי הטוב האלוקי.

בלתי נתפס, איך כעבור עשרה דורות בלבד, השתנתה האווירה ללא הכר, כפי שהתורה מעידה:

"וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום. וינחם

ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו". (בראשית ו, ה-ו)

השמחה נהפכה לעצב, ו"הטוב מאוד" התהפך ל"רק רע".

איך ייתכן וכיצד זה אפשרי שמהטוב הגמור יצמח רע?

את התשובה לשאלה העמוקה הזו, מספק שלמה המלך בספר קהלת, כפי שנראה לקמן.

הנותן והמקבל

בספר קהלת אנו קוראים:

”כִּי יֵשׁ אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ בְּחִכְמָה וּבְדַעַת וּבְכִשְׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ יִתְנַנוּ חֻלְקוֹ, גַּם זֶה הֶבֶל וְרַעְיָה רַבָּה.”

(קהלת ב, כא)

כאן, מגדיר שלמה המלך את שורש הרע, ומנין הוא צומח. השקפתו היא שאדם המקבל הכול מן המוכן ללא השקעה וללא עמל, מפתח תחושת אנוכיות, כלומר, שהוא במרכז והכול סביבו ולמענו.

על פי ההגדרה הזאת של שורש הרע, נוכל להגדיר את שורש הטוב. הנקודה שממנה צומח הטוב הוא חסד ונתינה לזולת, רגישות ומוכנות לסייע לחלש ולנזקק, ומוכנות לתרום לדורות הבאים.

כאן למרבה הפלא, מתחוללת לנגד עינינו תופעה בלתי צפויה ובלתי נעימה.

דווקא אבא טוב ומסור לבנו, אשר דואג לכל מחסורו בעמל וביגיעה רבה, הוא היוצר במו ידיו הטובות את שורש הרע. הוא הוא המרגיל את בנו לקבל הכול מן המוכן ללא כל מאמץ, ובכך לחשוב אך ורק על עצמו.

נתבונן שוב בפסוק שציטטנו לעיל.

”כִּי יֵשׁ אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ בְּחִכְמָה וּבְדַעַת וּבְכִשְׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ יִתְנַנוּ חֻלְקוֹ, גַּם זֶה הֶבֶל וְרַעְיָה רַבָּה.”

חז"ל במדרש קהלת, התבוננו בפסוק הזה וראו בו את התשובה לשאלה הראשונה ששאלנו והיא: איך מתוך עולם שנברא בטוב אין סופי, צמח רוע בבני אדם?

הפסוק הזה אמנם מתייחס לאדם, אך ממנו שאבו חז"ל רעיון עמוק וכולל.

חז"ל מקרינים את המתואר בפסוק הנ"ל, לעבר הקב"ה, אשר ברא את העולם בחכמה מופלאה ובכישרון ייחודי, ואת כל טובו הגדול העניק לאדם שלא עמל ולא יגע בו (ראה מדרש רבה קהלת ב, כא).

מה היה בסופו?

(בראשית ו, ה)

”וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בְּאָרֶץ”.

השאלה הבאה מתבקשת מאלה.

האם זו גְזֵרָה משמים שהטוב יצמיח רע? האם משום כך עלינו להימנע מעשיית טוב, כדי שלא נצמיח את הרע חלילה?
האם יש מתכון לעשיית טוב שיצמיח טוב?
את התשובה לשאלה הזאת, נשאב מסיפור מופלא המובא במדרש.

■ אני יִגַע לְבָנִי

"מעשה באדריאנוס קיסר רומי שהיה עובר עם גייסותיו למלחמה. בדרך מצא זקן אחד שהיה נוטע תאנים. אמר לו אדריאנוס: בן כמה שנים אתה? אמר לו: בן מאה שנה. אמר לו: זקן בן מאה שנה עומד וטורח ונוטע נטיעות? וכי סבור אתה לאכול מהם? אמר לו: אדוני המלך, הריני נוטע. אם אזכה, אוכל מפירות נטיעותי. ואם לאו, כשם שיִגַעו אבותיי לי, כך אני יִגַע לְבָנִי.

לאחר שלוש שנים חזר אדריאנוס מן המלחמה. מצא לאותו זקן באותו מקום. מה עשה אותו זקן? נטל סלסלה ומלא אותה ביכורי תאנים יפות והגיש לאדריאנוס. אמר לו: אדוני המלך, אני הוא אותו הזקן שמצאת אותי בהליכתך עומד ונוטע. והנה זיכני הקב"ה לאכול מפירות נטיעותי, ואלו שבתוך הסלסלה - מהם. מיד אמר אדריאנוס לעבדיו: טלו ממנו את הסלסלה ומלאו אותה במטבעות זהב".

(ויקרא רבה כה, תנחומא קדושים)

דבריו של הזקן, הם משמעותיים מאוד, ומתמצתים בשמונה מילים. "כשם שיִגַעו אבותיי לי, כך אני יִגַע לְבָנִי".

כלומר, יחד עם הענקת הטוב והחסד - יש להוסיף הדרכה, בקשה ודרישה, שהמקבל ינהג כנותן וגם ייטיב לאחרים. בכך נגאל את הטוב מתוצאותיו השליליות, והוא יצמיח טוב כמוהו.

אבא, הדואג לבנו ומעניק לו כל טוב, ידאג גם לחנך אותו שימשיך ויעניק לדור שאחריו, וכך כל שלשלת הדורות.

זה היה תיקונו של נח.

נח, קיבל את חייו במתנה מאת ה' ובתמורה הוא נתבקש להעניק חיים לכל יצור חי בעולם. זה היה עיקר תפקידו של נח וזה מה שעשה יום ולילה במשך שנה תמימה בתוך התיבה שעל פני המים. כך תיקן נח את שורש הרע בדורות שלפניו, שבִּעֲטָיִם (בגללם) נשטף העולם כולו במים.

כשם שנתנו לך, כך תן לאחרים.

■ **מָצָא טוֹב**

בספר משלי נמצא את הפסוק המפורסם הבא:

"מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיִּפֶּק רְצוֹן מִהּ" (משלי יח, כב)

לא ברור, למה מתכוון שלמה המלך באמרו "מָצָא טוֹב". אמנם בספר קהלת, הוא מפרט קצת יותר:

"טוֹבִים הַשָּׁנִים מִן הָאָחָד..." (קהלת ד, ט)

כדי להבין זאת, עלינו לשוב אל אדם הראשון.

"וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ" (בראשית ב, יח)

נשים לב לעובדה שעצם היות האדם לבדו, היא היוצרת את ההגדרה "לא טוב". מכאן, שמציאת אישה, היא מציאת הטוב האבוד. כיצד?

אם נמשיך את קו החשיבה שבו פתחנו נוכל לקבוע, כי מציאות אדם בודד אינה מאפשרת לו להוציא לפועל את הטובה הזולה. נמצא אפוא, שאם אין אדם בודד יכול להטיב לאחרים, הרי שגם הטוב שעושים לו, אינו טוב.

כאשר האדם מוצא את בת זוגו, הרי שרק אז מתאפשר לו להעניק לזולתו ככל יכולתו. ע"י כך, נקבע כל הטוב שעשו עבורו, לטוב מוחלט.

אם כך תנהג גם בת זוגו, חייהם יהיו טובים, כדברי הפסוק "טוֹבִים הַשָּׁנִים מִן הָאָחָד". נוכל להגדיר את הדברים כך:

חיי הנישואין אינם אמצעי להשגת טובה אישית, אלא אדרבה, הם מיועדים להענקת טובה הדדית.

נשוב אל מעשי בראשית, ונתבונן במעשה ה'.

אחת מן הפעולות הראשונות שעשה ה' בעולמו, הייתה נטיעת גן, בעדן.

"וַיִּטַע ה' אֱלֹהִים גֵּן בְּעֵדֵן מִקְדָּם..." (בראשית ב, ח)

זה מסביר, מדוע אחת מן המצוות הראשונות שעל בני ישראל לעשות בכניסתם לארץ, היא נטיעה:

”וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶם כָּל עֵץ מֵאֲכָל...” (ויקרא יט, כג)

בני ישראל הם השתקפות רצון שמים, וחלה עליהם השתדלות להידמות לה' בכל כוחם. כך אמרו חכמים במדרש:

”אמר להם הקב"ה לישראל: אף על פי שתמצאו את ארץ ישראל מלאה כל טוב, לא תאמרו נשב ולא נטע, אלא הוו זהירים בנטיעות. וכשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים אף אתם ניטעו לבניכם.” (מדרש תנחומא פרשת קדושים)

■ מדוע אתה יושב לבדך

הביטוי "לא טוב", מופיע פעם אחת נוספת בתורה, בדברי יתרו למשה רבנו.

”לא טוב הדבר אשר אתה עשה...” (שמות יח, יז)

גם כאן, מתקשר המושג "לא טוב" עם הבדידות, שנאמר:

”...מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן בְּקָר עַד עֶרְבֹב?!” (שמות יח, יד)

משה רבנו מעניק לבני ישראל את כל עצמותו. כל היום כולו הוא יושב ועוסק בפתרון מצוקותיהם. יתרו דוחק בו לא להיות לבדו, אלא להאציל סמכויות שיפוטיות לדיינים נוספים. בפעולה הזאת טמונה ברכה לדורות. וזה לא רק מפני שכך תהיה לו עזרה, אלא בעצם חינוכם של דיינים נוספים לקחת אחריות ולהעביר הלאה לדורות הבאים, החל תהליך של צמיחת מערכת שיפוטית בנויה היטב.

■ יהי רקיע

ביום השני מימי הבריאה נעלם הביטוי "כי טוב", בעוד שביום השלישי חזר והופיע פעמיים.

”וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמַקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים, וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב.”

(בראשית א, י)

”וַתֹּצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׁב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשָׂה פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ בוֹ לְמִינֵהוּ
וַיֵּרָא אֶל־לְהִים כִּי טוֹב.”

(שם, יב)

ביום השני, הופרדו המים העליונים מן המים התחתונים באמצעות הרקיע. הם נשארו שם לבדם ללא יכולת השפעה. האדמה עדיין לא נתגלתה ולא היה למי להעניק גשם שירווח ויצמיח פירות. זוהי הסיבה לחסרון הביטוי ”כי טוב” ביום השני. לעומת זאת, כאשר התגלתה היבשה ביום השלישי, החלו הימים העליונים להזרים את שפעם על הארץ, ורק אז הפך מעשה הבריאה של היום השני לתואר ”כי טוב”. וכאשר הארץ המשיכה את חסד המטר שקיבלה מהרקיע, והחלה להניב את פירותיה, דשאה ופרחיה, זכתה גם היא לתואר ”כי טוב”.

הנה דוגמא נוספת לביטוי שטבע אותו זקן ”כשם שיגעו אבותי לי, כך אני יגע לבניי” או כשם שהגשם מיטיב עם האדמה כך האדמה מטיבה עם זולתה.

■ אי הידיעה – גורם מסייע

חכמינו זיכרונם לברכה, בIODעם את נפש האדם, ציינו כי אי היכולת לנחש את העתיד, מהווה גורם מסייע ביישובו של עולם. כיצד? על כך משיב המדרש:

”אילולא שהעלים הקב”ה מבני אדם את יום המיתה, לא היה אדם לא בונה ולא נוטע. שהיה אומר, למחר אני מת, למה אני עומד להיות יגע בשביל אחרים?! לפיכך העלים הקב”ה מבני האדם את יום המיתה, כדי שיהא האדם בונה ונוטע. זכה - יהיה לו. לא זכה - יהיה לאחריים.”

(מדרש תנחומא פרשת קדושים, ח')

אם נתרגם את המדרש ללשונונו, נאמר: הרבה מן הפעולות שאדם עושה למען עצמו, הם בסופו של דבר עזרה בעקיפין לדור הבא. זו הכוונה הנסתרת של ההשגחה העליונה, כדי לחזק את יישובו של עולם.

■ חסד עם אֵל

בזהירות רבה אך במבט מעמיק ואמיתי נוכל לומר, כי כל אדם המשפיע טובה וחסד לאחרים ממה שחננו ה', הוא למעשה גומל חסד עם הקב”ה.

בזכות האדם הזה, מידת הטוב של ה' הופכת למושלמת, דהיינו באופן שאינה יוצרת כל רע. שהרי אם לא היה האדם גומל חסד עם הבריות, אלא עוסק אך ורק

בקבלת טובה מאת ה' ודואג לעצמו בלבד, היה יוצר בכך את הרע, ואז טובתו של הקב"ה לא הייתה שלמה. רצונו של הקב"ה הוא, שנלך בדרכיו ונהיה דומים לו. רק אז נוכל להשלים ולגלות את טובו השלם, שעליו נאמר: "ובטובו חיינו".

האם אנו מסוגלים לרדת לעומק האמירה הזאת שאנו גומלים חסד עם הקב"ה? האם יש משהו שאנחנו מסוגלים לתת לכל יכול, שהכול שלו? מסתבר שכן.

בזכות יסוד הבחירה החופשית שהיא רצון ה', בידינו להיטיב ולגמול חסד ממה שחנן אותנו ה' יתברך, ובכך יוכל ה' להתפאר בנו ולהיות שמח בעולמו כבימי בראשית. בזכות מעשינו הטובים יישאר טוב הבריאה טוב נצחי, ולא טוב שמייצר רע.

כך חוזה הנביא ישעיהו:

"וַיֹּאמֶר לִי עֲבָדֵי אֶתְּהָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּךְ אֶתְּפָאֵר".

(ישעיהו מט, ג)

